

İslam'da kadına çıgır açıcı bir bakış

Leila Ahmed

Fidan
YILDIRIM

Leila Ahmed; Mısır'da doğup Amerika'da eğitim gören ve orada çalışmalara katkı sağlayan bir İslam bilimcisi. 1992'de, "İslam'da Kadın ve Cins" adıyla yayınlanan kitabı, Arap İslam toplumunda kadının pozisyonu konusunda tarihi bir araştırma olarak değerlendirildi. 1999'da Harvard İlahiyat Okulu'nun ilk dini kadın araştırmaları profesörü oldu. 2003 yılından bu yana ise, Victor S. Thomas İlahiyat Profesörü makamında bulunmaktadır. Amerika'daki müslüman kadınların peçeye bürünmesi üzerine araştırmaları ile 2013 yılında Louisville Grawemeyer Üniversitesi Ödülü'ne değer görülmüştür.

Leila Ahmed, 1940 yılında Mısır'da, Kahire'nin Helipolis bölgesinde orta sınıftan Mısırlı bir baba ile üst sınıftan Türk bir annenin çocuğu olarak doğdu. Çocukluğu; hem Mısır'ın İslami değerleri ve hem de eski rejimin etkisi altındaki Mısır aristokrasisinin liberal yönlendirmeleri altında şekillendi. 1952 yılında Mısır'da Cemal Abdülnasır öncülüğünde gerçekleşen Özgür Subaylar Hareketi ardından Ahmed ailesi toplum dışına itildi. Bir mühendis olan babası, ekolojik ilkeler temelinde, Cemal Abdülnasır tarafından hayata geçirilen Aswan Barajı inşasına karşı çıktı.

"İslam'da Kadın ve Cins"

Leila Ahmed, doktoraasını 1960'larda İngiltere'deki Cambridge Üniversitesi'nde yaptıktan sonra hem eğitimlik yapacağı ve hem de yazılar yazacağı ABD'ye gitti. 1981 yılında Massachusetts Amherst

Üniversitesi'nde Yakın Doğu ve Kadın Araştırmaları profesörü olarak atandı. 1999 yılında da Harvard İlahiyat Üniversitesi'nde Kadın Araştırmaları ve Din profesörü olarak görev yapmaya başladı ve halen bu görevi sürdürmektedir.

1999 yılında yayınladığı, "A Border Passage" (Bir Sınır Geçişi) adlı anı kitabında Leila Ahmed, Kahire'deki çok kültürlü büyüme sürecini anlatıyor ve gençlik dönemini ABD ve Avrupa'da bir sürgün ve mülteci olarak tanımlıyor. Ninesinin onu çocukluğunda İslam'la nasıl tanıştırdığını ve bu İslam'ın geniş bir dindar elit erkek nüfus tarafından pratiğe geçirilip övülen "resmi İslam" ile farkının ayır-

dına varışını anlatıyor. Bu farkındalık daha sonra onun 1992'de yayınlanan; İslam tarihi, müslüman feminizm ve kadının İslam'daki tarihi rolü konulu ufuk açıcı kitabı, "İslam'da Kadın ve Cins"e temel teşkil ediyor.

Kadının müslüman dünyadaki tarihsel ve sosyal statüsü

Ahmed; Avrupa ve Amerika'daki yaşamında, müslüman Mısırlı kimliğini Batılı değerler ile uzlaştırma yolunda sarfettiği çabalarda sıklıkla yüz yüze geldiği, stres ve şaşkınlıkla kaygı yaratan deneyimlerinden söz etmektedir. İrkçilik ve müslüman karşıtı önyargılarla yüz yüze gelince, kendi kültüründeki erkek merkezli geleneksel inanışların yapısal çözümlemesini yaptıktan sonra, Batı'nın İslam ve müslüman kadın konusundaki aynı ölçüde tahripkar inanış ve yanlış kanılarını yok etmek üzere çalışmalarını sürdürdü. Bugün Leila Ahmed, daha çok, kadının İslami bakış açısı ve müslüman dünyadaki tarihsel ve sosyal statüsü üzerine çıgır açan çalışmalarlarıyla tanınmaktadır.

Leila Ahmed; Ortadoğu ve Mısır'daki Arap milliyetçiliğinin sıkı bir eleştiricisi oldu. Otobiyografisinde bütün bir bölümü, Arap milliyetçiliği sorununa ve askeri darbe sonrası Mısır'da bir Arap kimliği yaratmaya varan politik faktör ve çabalara yer vermektedir. Araştırmalarına göre; 20. yüzyıla gelinceye kadar, Mısırlıların Arap oldukları fikri neredeyse duyulmamış bir şeydi. Ahmed, Arap milliyetçiliğini diğer birçok pan-nasyonalizm biçimleri gibi, kültürel emperyalizmin bir türü olarak nitelendirmektedir. Ona göre, bu kültürel emperyalizm, yalnızca

büründü. Sufiler, Karmatiler, İbn al-Arabi gibi filozofların ve kimi liberal güçlü ailelerin karşı direnişleri de yaşandı.

Leila Ahmed'in kitabında ifade ettiğine göre; bu direnişlere rağmen, İslami yapı 19. yüzyıl başlarındaki sömürgeci saldırılara kadar pek az ciddi meydan okuyuş sergiledi. Esas olarak ekonomik temelli olan Avrupa sömürgeciliği bununla birlikte, coğrafik istilayı meşrulaştırmak için, kadın özgürlüğünü bir argüman olarak kullandı. Kültürle kadının statüsü arasında içsel bir bağ olduğunu ve kadın için ilerlemenin ancak yerli kültürünü terketmekle sağlanabileceğini savunan sömürgeci feminizm bir Batı egemenlik söylemiydi.

Buna karşı ilk tepki, politik İslamcılarının Batı değerlerini reddetmesi oldu. Bu ret, İslam ile kültürün bir aradığını gördü ve İslamcı özgünlük, kültürel özgünlük yoluyla, özellikle de kadının İslam'daki rolü ile ifade edildi. Bu da kadınlarla ilgili yerel geleneklerin yeniden doğrulanmasına ve geçmiş İslam toplumlarının gelenek ve yasalarının restorasyonuna yol açtı. Altı çizilen varsayım; Abbasiler tarafından geliştirilen tekstler ve kurumlara dayanan özgün bir İslam olduğuydu. Bu varsayımlara göre, İslam'da cinsin anlamı ve kadının konumu belliydi ve kusursuzca algılanabilir, araştırılıp ortaya konulabilirdi.

"Orta Doğu'dan Amerika'ya Peçe'nin Yeniden Dirilişi"

Ahmed'e göre; Avrupa sömürgeciliğine karşı ortaya konulan bu ilk tepkisel çıkıştan sonra müslüman kadın bilgilerin Irak-Abbasi çağı değerlerinin İslam'da evrensel değerler olmadığını; belirli bir zamana, kültüre ve halka özgü olduğunu savundular. İslami tekstler ve kurumların ataerik kültürden ayrılıp eşitlik ve adalet temelinde yeniden erdemlice değerlendirilmesi gerektiğini ifade ettiler. Leila Ahmed kitabını, hem Avrupalı ve hem de müslüman feministlere dönük, Orta Doğu bölgesinin değişik dini ve kültürel miraslarını eleştirel temelde kavrayarak, meydan okuyarak ve yeniden tanımlayarak bu görevi üstlenmeleri öğüdüyle tamamlamıştı.

2011 yılında yayınlanan, "A Quiet Revolution: The Veil's Resurgence, from the Middle East to America" (Bir Sessiz Devrim: Orta Doğu'dan Amerika'ya Peçe'nin Yeniden Dirilişi) adlı kitabında Leila Ahmed, peçeye artan ilginin nedenlerini sorgulamaktadır. Mısır'da 1920-1960 yılları arasında peçeyi atmak; Batı'nın bilimsel, politik ve ekonomik başarıları ile yarışma isteminin bir ifadesiydi ve peçe uygarlıktan uzaklığın sembolü olarak görülüyordu. 1967 sonrasında Arap sosyalizminin gerilemesi, aşırı tutucu Suudi İslamı'nın ve Müslüman Kardeşler'in artan etkisi, Batı yanlısı ekonomik politikaların başarısızlığa uğraması gibi nedenler rüzgarın aksi yöne esmesine yol açtı. Peçe; kimilerince, Avrupa değerlerine meydan okumanın, Ortadoğu kimliğini ve İslam'ı sahiplenmenin, özgürlüğün, seksüel tacizlerden sakınmanın vb. sembolü olarak ele alınmaya başlandı. Leila Ahmed, kitabında daha objektif bir bakış açısıyla bu dönüşümün çeşitli nedenlerini irdeliyor.

Leila Ahmed halen bir profesör ve araştırmacı olarak çalışmalarını Amerika'da sürdürüyor.

Ahmed'e göre; Avrupa sömürgeciliğine karşı ortaya konulan ilk tepkisel çıkıştan sonra müslüman kadın bilginler Irak-Abbasi çağı değerlerinin İslam'da evrensel değerler olmadığını; belirli bir zamana, kültüre ve halka özgü olduğunu savundular. İslami tekstler ve kurumların ataerik kültürden ayrılıp eşitlik ve adalet temelinde yeniden erdemlice değerlendirilmesi gerektiğini ifade ettiler.